

Hver er staða þín?

4

Veist þú hvaða tekjum þú mátt eiga von á í eftirlaun miðað við núverandi sparnað? Hefur þú hugmynd um hvernig þú ert tryggður fyrir tekjumissi vegna veikinda eða slysa? Hvaða bætur yrðu greiddar til þinna nánustu ef þú féllir óvænt frá?

Enginn leiðsögumaður getur vísað veginn ef hann veit ekki hvar hann er staddur. Það sama gildir um einstaklinga sem eru að gera áætlun um tekjur í starfslok. Það er ekki hægt að gera áætlun ef maður veit ekki hver staðan er. Í þessum kafla er farið yfir það hvernig fólk getur metið stöðu sína sem best og áttað sig á því hvort undirbúningur undir eftirlaunaárin er fullnægjandi.

Til að meta núverandi stöðu þarf á skipulegan hátt að safna saman ýmsum upplýsingum um lífeyrisréttindi, sparnað og persónutryggingar. Það getur tekið svolítinn tíma en þeim tíma er vel varið. Leiðsögumaður sem veit hvar hann er staddur getur auðveldlega skoðað landakortið og fundið bestu leiðina að áfangastað.

Í þessum kafla:

o Fimm mikilvægar spurningar

- 1. Hvenær áætlar þú að hætta að vinna?
- 2. Veistu hvaða tekjum þú mátt eiga von á í eftirlaun miðað við núverandi réttindi og áframhaldandi greiðslur í lífeyrissjóð?
- 3. Hvað reiknar þú með að viðbótarsparnaður verði mikill í starfslok og bæti miklu við mánaðarlegar lífeyrisgreiðslur úr lífeyrissjóðum?
- 4. Veist þú hvaða örorkulífeyri þú átt rétt á ef þú þyrftir að hætta að vinna vegna veikinda eða slyss?
- 5. Veist þú hvaða lífeyrir yrði greiddur til þinna nánustu ef þú féllir óvænt frá?

o Lokað vegna birgðatalningar

„Það er svo erfitt að átta sig á hver heildarréttindin eru“

Margir sem hafa komið að máli við mig hafa sagt mér að þeir hafi greitt í marga lífeyrissjóði í gegnum tíðina og spurt hvort ekki sé hægt að sameina réttindin með því að flytja þau í einn lífeyrissjóð. Ég man til að mynda eftir manni sem spurði mig hvort það gæti verið að réttindi í sjóðum sem hann greiddi í fyrir mörgum árum væru kannski fallin niður. „Það er svo erfitt að átta sig á hvaða réttindi maður á þegar maður hefur greitt í marga sjóði,“ sagði hann.

Ég skil vel þessi sjónarmið og alveg sérstaklega þegar haft er í huga að margar lífeyrissjóðir senda bara yfirlit til virkra sjóðfélaga. Þegar yfirlit eru löngu hætt að berast er eðlilegt að fólk hugsi svona.

Því miður er bannað samkvæmt lífeyrissjóðalögunum að flytja réttindi á milli sjóða á meðan einstaklingar eru á vinnumarkaði og greiða í lífeyrissjóð. Það væri líka mjög erfitt í framkvæmd þar sem sjóðirnir eru samtryggingarsjóðir. Það getur til dæmis ekki gengið að sjóðfélagar fari að færa réttindi sín úr lífeyrissjóði ef tryggingafræðileg staða hans veikist vegna óvenjuhárrar lífeyrisbyrði á einhverju tímabili.

En þegar komið er að því að nýta réttindi sín verður málið einfaldara. Samkvæmt samkomulagi lífeyrissjóða þurfa sjóðfélagar aðeins að sækja um lífeyri hjá einum sjóði og sér hann um að safna lífeyrisgreiðslum saman. Gert er ráð fyrir að sjóðfélagar sæki um lífeyri hjá þeim sjóði sem þeir greiddu síðast í eða hjá þeim sjóði þar sem þeir eiga mest réttindi. Ef lífeyrisréttindin eru mjög lítil má flytja þau á milli sjóða þegar taka lífeyris hefst.

Réttindi í lífeyrissjóðum eru verðmæt og að vonum var fyrrgreindur viðskiptavinur minn feginn að heyra að áunnin réttindi geymist þótt sjóðfélagi fari að greiða í annan sjóð. Ég hef ráðlagt öllum að varðveita upplýsingar um áunnin lífeyrisréttindi í öllum sjóðum sem þeir hafa greitt í en þó svo það hafi ekki verið gert er auðvelt að finna út úr þessu. „Þú ættir að snúa þér til lífeyrissjóðsins þíns og fá þar upplýsingar um alla sjóði sem þú hefur greitt í,“ sagði ég. „Hafðu síðan samband við þá lífeyrissjóði sem þig vantar upplýsingar frá og spyrðu um áunnin réttindi. Síðan getur þú lagt réttindin saman og fundið þannig út heildarréttindin.“

Nokkrum dögum síðar hringdi maðurinn í mig og sagði mér að hann væri búinn að fá allar þessar upplýsingar. Hann sagði að það hefði komið sér á óvart hvað réttindin væru mikil og alveg sérstaklega í einum sjóði sem hann greiddi í þegar hann var í sumarvinnu á námsárunum. „Ég vann að vísu afskaplega mikið á þessum árum og hafði góðar tekjur en mig hafði ekki óráð fyrir því að ég ætti nokkuð sem skipti máli frá þeim tíma, nema góðar minningar!“

Fimm mikilvægar spurningar

Þegar ætlunin er að taka sér tak og skipuleggja lífeyrismál sín og nauðsynlegan eftirlaunasparnað þarf að byrja á réttum enda. Fyrsta skrefið er að meta núverandi stöðu og hver staðan verði í starfslok miðað við óbreyttar aðstæður eða ef haldið verði áfram að greiða jafn mikið bæði í lífeyrissjóð og sparnað. Til þess að greina núverandi stöðu þarf að svara fimm spurningum:

1. Hvenær áætla þú (eða þið hjónin) að hætta að vinna?
2. Veistu hvaða tekjum þú mátt eiga von á í eftirlaun miðað við núverandi réttindi og áframhaldandi greiðslur í lífeyrissjóð?
3. Hvað reiknar þú með að annar sparnaður (viðbótarlífeyrissparnaður og annar sparnaður) verði mikill í starfslok og bæti miklu við mánaðarlegar lífeyrisgreiðslur?
4. Veist þú hvaða örorkulífeyri þú átt rétt á ef þú þyrftir að hætta að vinna vegna veikinda eða slyss?
5. Veist þú hvaða lífeyrir yrði greiddur til þinna nánustu ef þú féllir óvænt frá?

Hér á eftir verður hver þessara spurninga skoðuð og gefnar leiðbeiningar um hvernig hægt er að svara þeim. Í 5. og 6. kafla er síðan að finna ráðgjöf um eftirlaunasparnað og leiðir til þess að ná settum markmiðum um tekjur á eftirlaunaárunum.

Með bókinni fylgir lykilorð til að opna reiknivélina Skjóðuna en þar eru eyðublöð sem hægt er að prenta út og nota til að koma á einn stað upplýsingum um áunnin lífeyrisréttindi, núverandi sparnað og persónutryggingar. Eyðublöðin eru einnig í viðauka II.

Skjóðan er reiknivél til að slá inn upplýsingar um núverandi stöðu og reikna dæmi um eignir og tekjur í starfslok miðað við mismunandi forsendur.

1. spurning

Hvenær áætla þú að hætta að vinna?

Til þess að hægt sé að áætla eignir og tekjur í starfslok þarf að byrja á að skoða hvenær búast má við að starfslokinn verði. Flestir hafa einhverja skoðun á því hvenær þeir geti hugsað sér að hætta að vinna. Þetta verður að liggja nokkurn veginn fyrir til þess að hægt sé að áætla hvað þú, eða þið hjónin, reiknið með að hafa mörg ár til þess að leggja fyrir til eftirlaunaáranna.

Áætlaður eftirlaunaaldur hefur líka áhrif á fjárhæð mánaðarlegra lífeyrisgreiðslna úr lífeyrissjóðum. Flestir lífeyrissjóðir bjóða sjóðfélögum upp á nokkurn

sveigjanleika varðandi það hvenær þeir mega hefja töku lífeyris en eins og komið hefur fram lækka lífeyrisgreiðslur ef þeim er flýtt frá viðmiðunaráldri lífeyrissjóðs en hækka ef töku lífeyris er frestað umfram viðmiðunaráldur. Sá sem flýtir töku lífeyris um 5 ár fær um 30% lægri mánaðarlegar lífeyrisgreiðslur en sá sem seinkar töku lífeyris um 5 ár fær á hinn bóginn u.þ.b. 30% hækkun.

Hér er ekki verið að hvetja fólk til að taka endanlega ákvörðun um eftirlaunaaldur. Tilgangurinn er fyrst og fremst að benda á að það er gagnlegt að gera áætlun svo hægt sé að meta stöðuna út frá því. Það er hugsanlegt að út úr slíku mati komi að ekki sé raunhæft að hætta vinnu á þeim aldri sem einstaklingur kys helst. Það þurfi lengri starfsaldur til þess að eftirlaunin verði ásættanleg. Best er að prófa sig áfram og byrja á að miða útreikninga og áætlanir við að hætta snemma að vinna. Komi í ljós að það sé óraunhæft má alltaf reikna dæmið aftur. Ef hins vegar virðist raunhæft að reikna með því að tekist hafi að safna nægjanlegum réttindum og eignum áður en eiginlegum eftirlaunaaldri er náð eru jafnframt góðar líkur á því að viðkomandi einstaklingur nái því markmiði að geta sjálfur ráðið hvenær hann hættir að vinna.

Oft er spurt hvað hjón sem eru á ólíkum aldri eigi að gera þegar verið sé að meta tekjur og eignir í starfslok. Við því er auðvitað ekki til neitt algilt svar en almennt má segja að ef aldursmunurinn er ekki þeim mun meiri (10 ár eða minni) sé hægt að gera áætlanir sem miða að því að hjón hætti að vinna á sama tíma. Eftirlaunaárin eiga að geta verið einn besti tími ævinnar og til að njóta þeirra til fulls vilja örugglega flestir eyða þeim tíma með maka sínum. Ef aldursmunurinn er of mikill til þess að hægt sé að reikna með að raunhæft sé að báðir aðilar hjónabands hætti á sama tíma verður að taka því og meta stöðuna fyrir hvort hjóna fyrir sig.

2. spurning

Veistu hvaða tekjum þú mátt eiga von á í eftirlaun miðað við núverandi réttindi og áframhaldandi greiðslur í lífeyrissjóð?

Allir ættu að vita hvaða réttindi þeir eru búnir að ávinna sér með greiðslum í lífeyrissjóð. Þessar upplýsingar koma fram á yfirlitum sem lífeyrissjóðirnir senda tvisvar á ári og í mörgum tilvikum er hægt að fletta þessum upplýsingum upp á vefsíðum sjóðanna. Á yfirlitunum koma einnig fram upplýsingar um það hvaða lífeyrisgreiðslum viðkomandi má eiga von á miðað við áframhaldandi greiðslur til lífeyrissjóðsins og er þá yfirleitt reiknað með óbreyttum launum til starfsloka.

Sumir lífeyrissjóðir senda eingöngu yfirlit til virkra sjóðfélaga. Einstaklingar sem eiga réttindi í mörgum sjóðum geta því lent í því að hafa ekki á reiðum höndum upplýsingar um réttindi í sjóðum sem þeir hafa greitt í fyrr á ævinni. Þá er bara um að gera að hafa samband við viðkomandi lífeyrissjóð og óska eftir upplýsingum um

áunnin réttindi. Þar sem margir eru ekkert að velta fyrir sér lífeyrismálunum meðan þeir eru ungir eru örugglega margir sem vita hreinlega ekki í hvaða lífeyrissjóði þeir hafa greitt, til dæmis á námsárunum. Þá er ráðið að hafa samband við þann lífeyrissjóð sem greitt er í núna og óska eftir aðstoð. Starfsfólk lífeyrissjóðsins á að geta fundið þessar upplýsingar í nafnaskrá lífeyrissjóðanna. Nafnaskráin er sameiginleg skrá lífeyrissjóðanna og geymir upplýsingar um það í hvaða lífeyrissjóði einstaklingar hafa greitt og hvenær þeir greiddu síðast í þá. Skráin er uppfærð tvisvar á ári.

Lífeyrissjóðir hafa mismunandi viðmiðunarludur. Flestir miða þeir töku lífeyris við 67 ára aldur en heimila sjóðfélögum að flýta töku lífeyris til 65 ára aldurs eða seinka honum til 70 ára aldurs. Stundum eru upplýsingar frá lífeyrissjóðum um réttindi miðaðar við mismunandi aldur og verða sjóðfélagar þá að samræma upplýsingarnar. Það er hægt að gera með því að hafa samband við lífeyrissjóðina en einnig eru reiknivélar á heimasíðum marga sjóðanna þar sem sjóðfélagar geta reiknað áhrif þess að fresta eða flýta töku lífeyris.

Í öllu falli er rétt að safna saman upplýsingum um áunninn réttindi frá öllum lífeyrissjóðum sem greitt hefur verið í og athuga hvort réttindin séu sambærileg að því leyti að þau sýni lífeyrisrétt frá sama aldri. Hjá þeim lífeyrissjóði sem verið er að greiða í þarf auk þess að vita hvaða réttindi ávinnast með áframhaldandi greiðslum til starfsloka.

Á eyðublað 1 er auðvelt að safna saman upplýsingum um þegar áunnin lífeyrisréttindi í lífeyrissjóðum og gögnum sem nota á við að áætla lífeyrisgreiðslur í starfslok miðað við áframhaldandi greiðslur í lífeyrissjóð til starfsloka. Upplýsingarnar fást með því að skoða yfirlit frá lífeyrissjóðum sem greitt hefur verið í eða með því að hafa samband við sjóðina. Byrjað er á því að skrifa niður alla lífeyrissjóði sem greitt hefur verið í og síðan er eftirtöldum upplýsingum safnað:

Lífeyrissjóðir sem greitt hefur verið í og reiknað er með að greiða í áfram.

1.	Lífeyrissjóður	Lífeyrissjóðir sem þú og maki þinn hafid greitt í og eigið réttindi hjá. Einnig lífeyrissjóðir sem þið greiðið í núna og reiknið með að greiða í til starfsloka.
----	----------------	--

Upplýsingar um þegar áunnin réttindi.

2.	Iðgjaldtímabil	Það tímabil sem greitt var í viðkomandi sjóð. Tilgangurinn er að fá yfirlit um í hvaða lífeyrissjóð var greitt á hverjum tíma, m.a. til þess að kanna hvort öll tímabil hafi skilað sér.
3.	Viðmiðunarludur	Við hvaða aldur áunnin lífeyrisréttindi miðast, það er við hvaða aldur ævilangar lífeyrisgreiðslur hefjast. Hjá flestum lífeyrissjóðum er miðað við 67 ára aldur.
4.	Reglur um frestun eða flýtingu	Hvaða reglur sjóðurinn hefur um frestun eða flýtingu á töku lífeyrisgreiðslna frá viðmiðunarludri. Þessar upplýsingar eru nauðsynlegar til þess að hægt sé að samræma réttindaútreikninga í mörgum sjóðum eða til að hægt sé að reikna út lífeyri við mismunandi aldur.

5.	Áunnin réttindi	Áunnin réttindi sem mánaðarlegar lífeyrisgreiðslur frá starfslokaaldri. Til þess að hægt sé að leggja saman áunnin réttindi í mörgum sjóðum er mikilvægt að gæta að því að áunnin réttindi miðist við sama aldur hjá öllum sjóðum og miða þá við starfslokaaldur eða þann aldur sem þú áætlast að hefja töku lífeyris úr lífeyrissjóðum.
----	------------------------	--

Upplýsingar til að meta viðbótarréttindi m.v. áframhaldandi greiðslur.

6.	Réttindastuðull í stigasjóði	Stuðullinn segir til um hvernig réttindi myndast í stigasjóði. Ef lífeyrissjóður er með aldurstengd réttindi má sleppa þessum dálki. Þessar upplýsingar þarf eingöngu varðandi sjóði sem þú áformar að greiða til í framtíðinni.
7.	Áætluð laun til starfsloka	Laun sem framreikningur á viðbótarréttindum byggist á. Yfirleitt er miðað við óbreytt laun til æviloka í dæmum hjá lífeyrissjóðum.
8.	Viðbótarréttindi	Viðbótarréttindi sem myndast með áframhaldandi greiðslum til starfsloka. Viðbótarréttindi eru sýnd sem mánaðarlegar lífeyrisgreiðslur frá áætluðum starfslokaaldri til æviloka. Upplýsingar um viðbótarréttindi eru á yfirlitum frá lífeyrissjóðum en einnig er hægt að reikna þau á vefsíðum flestra lífeyrissjóða. Ef þú finnur ekki þessar upplýsingar skaltu hringja í lífeyrissjóðinn og biðja um aðstoð.
9.	Lífeyrisréttindi samtals (áunnin og viðbótarréttindi)	Áætlaðar lífeyrisgreiðslur úr lífeyrissjóðum samtals til æviloka frá starfslokaaldri eða þeim aldri þegar reiknað er með að hefja töku lífeyris.

Eftir að hafa safnað upplýsingum um ellilífeyrisréttindi í lífeyrissjóðum ætti fólk að hafa hugmynd um hvaða lífeyrisgreiðslum úr lífeyrissjóðum það eigi von á miðað við áunnin réttindi og áframhaldandi greiðslur í lífeyrissjóð. Rétt er að hafa í huga að fjárhæð lífeyrisgreiðslna sem byggð er á þegar áunnum réttindum getur breyst ef afkoma lífeyrissjóðanna versnar eða batnar. Með bættu heilsufari og auknu langlífi aukast skuldbindingar lífeyrissjóðanna og getur það leitt til lægri lífeyrisgreiðslna hjá sjóðfélögum. Góð ávöxtun og lágur kostnaður auka hins vegar hæfi lífeyrissjóðanna til að standa við skuldbindingar sínar og greiða lífeyri. Einnig er rétt að vera minnugur þess að áætluð viðbótarréttindi byggjast á útreikningum sem miðast við forsendur um ákveðnar launagreiðslur og fulla starfsorku en enginn veit hvað framtíðin ber í skauti sér.

Til að meta hvort áætlaðar lífeyrisgreiðslur séu ásættanlegar er gott að bera þær saman við einhverja viðmiðun. Oftast er stuðst við meðallaun á ávinni, núverandi laun eða lokalaun sem eru áætluð laun þegar látið er af störfum. Núverandi laun eru besta viðmiðunin því einstaklingar vita eða eiga að vita hvað þeir geta leyft sér í neyslu og sparnað af þeim. Lífeyrisgreiðslur úr lífeyrissjóðum eru undirstaða eftirlauna í starfslok og því er æskilegt að þær séu sem hæstar í samanburði við þessar viðmiðanir. Hvort fjárhæðin sé ásættanleg ræðst m.a. af því hversu miklum viðbótarsparnaði er reiknað með.

Upplýsingar um lífeyrisréttindi hjá 20 stærstu lífeyrissjóðum í árslok 2002

Lífeyrissjóður	Eignir í árslok 2002 í milljóðum	Réttinda-ávinnsla J eða A (jöfn eða aldurstengd réttindi)	Viðmiðun-aráldur (við hvaða aldur hefist taka lífeyris?)	Reglur um flýtingu / frestun (hvenær má fyrst/síðast hefja töku lífeyris og hvernig breytast lífeyrisgreiðslur fyrir hvern mánuð ef þeim er flýtt eða frestað)				Réttinda-stuðull (segir til um hvernig réttindi ávinna)
				Fyrst	Síðast	Flýtistuðull	Freststuðull	
Lífeyrissjóður starfsmanna ríkisins	116,1							
A-deild		J	65	60	70	0,50%	0,75%	1,90%
B-deild		J	65	60				2,00%
Lífeyrissjóður verslunarmanna	102,0	J	67	65	70	0,60%	0,60%	1,65%
Lífeyrissjóðurinn Framsýn	53,7	J	67	65	70	0,65%	0,80%	1,50%
Lífeyrissjóður sjómanna	47,1	J	65	60	70	lðgj.tafla	lðgj.tafla	1,496%
Sameinaði lífeyrissjóðurinn	46,0							
Aldurstengt réttindakerfi		A	67	67	70		lðgj.tafla	lðgj.tafla
Stigakerfi		J	67	67	70		0,67%	1,50%
Lífeyrissjóður Norðurlands	28,4	J	67	62	70	lðgj.tafla	lðgj.tafla	1,40%
Söfnunarsjóður lífeyrisréttinda	23,9	J	67	65	70	0,50%	0,50%	1,65%
Lífeyrissjóður bankamanna	19,8							
Hlutfallsdeild	16,2	J	65	60		0,50%		2,125%
Stigadeild	3,6	J	67	65		0,60%	0,60%	1,60%
Frjálsi lífeyrissjóðurinn	19,7	A	70	65	70	lðgj.tafla		lðgj.tafla
Almenni lífeyrissjóðurinn	19,5	A	70	65	70	lðgj.tafla		lðgj.tafla
Lífeyrissjóðurinn Lífiðn	19,0	A	67	62	72	lðgj.tafla	lðgj.tafla	lðgj.tafla
Samvinnulífeyrissjóðurinn	17,7							
Stigakerfi		J	67	65	70	0,65%	0,55%	1,5%
Aldurstengt réttindakerfi		A	67	65	70	lðgj.tafla	lðgj.tafla	lðgj.tafla
Lífeyrissjóður Austurlands	13,2	J	67	62	70	lðgj.tafla	lðgj.tafla	1,40%
Lífeyrissjóður lækna	13,0	A	67	62	70	lðgj.tafla	0,60%	lðgj.tafla
Lífeyrissjóður Vestfirðinga	12,9	J	65	60	70	lðgj.tafla	lðgj.tafla	1,40%
Lífeyrissjóður verkfræðinga	12,0	A	67	62	72	lðgj.tafla	lðgj.tafla	lðgj.tafla
Lífeyrissjóður Suðurnesja	11,8	J	67	67	70		0,60%	1,48%
Lífeyrissjóður bænda	11,4	J	67	67	70		0,40%	1,40%
Lífeyrissjóður Vestmannaeyja	11,4	J	65	60	70	0,55%	0,80%	1,50%
Lífeyrissjóður hjúkrunarfræðinga	10,5	J	65	60				2,00%

Upplýsingar eru fengnar á vefsíðum sjóðanna og voru staðfestar af forráðamönnum þeirra. Einstaklingum sem eru að leita að upplýsingum um réttindi í tilteknum sjóðum er engu að síður ráðlagt að hafa samband við viðkomandi sjóði og fá upplýsingarnar beint þáðan.

Tafla 4.1

3. spurning

Hvað reiknar þú með að viðbótarsparnaður (viðbótarlífeyrissparnaður og annar sparnaður) verði mikill í starfslok og bæti miklu við mánaðarlegar lífeyrisgreiðslur úr lífeyrissjóðum?

Auðvelt er að fá upplýsingar um stöðu viðbótarlífeyrissparnaðar og annars sparnaðar. Flestir vörsluaðilar lífeyrissparnaðar senda yfirlit tvisvar á ári með upplýsingum um greidd iðgjöld og inneign í lok tímabils. Hjá mörgum koma einnig fram upplýsingar um hver inneignin verður við 60 ára aldur eða annan aldur miðað við áframhaldandi greiðslur og gefnar forsendur um ávöxtun. Hægt er að fletta upp á þessum upplýsingum á heimasíðum sumra vörsluaðila.

Upplýsingar um annan sparnað eru yfirleitt líka aðgengilegar. Bankar og spari-sjóðir senda yfirlit um innlánsreikninga a.m.k. tvisvar á ári og auk þess geta

viðskiptavinir þeirra fengið aðgang að þessum upplýsingum í netbönkum. Upplýsingar um vörslureikning eru líka sendar einu sinni til tvisvar á ári og mörg fjármálafyrirtæki bjóða viðskiptavinum aðgang að þeim á læstum vefsíðum.

Til þess að hægt sé að meta upplýsingar um viðbótarsparnað og áhrif hans á tekjur í starfslok þarf að gera hann sambærilegan með því að reikna stöðuna miðað við sama aldur og samræma skattlagningu. Lífeyrisgreiðslur úr lífeyrissjóðum og viðbótarlífeyrissparnaður eru skattlagðar eins og launatekjur en af öðrum sparnaði er greiddur fjármagnstekjuskattur af vaxtatekjum.

Á eyðublað 2 er safnað saman upplýsingum um viðbótarlífeyrissparnað og annan sparnað ásamt áætlun um það hver sparnaðurinn verður í starfslok. Þarna eru skrifaðir niður allir vörsluaðilar sem greitt er til eða inneign er hjá og safnað upplýsingum frá hverjum þeirra um eftirfarandi atriði:

1.	Vörsluaðili lífeyrissparnaðar/ séreignarsjóður	Vörsluaðili lífeyrissparnaðar/séreignarsjóður sem þú eða þið eigið inneign hjá og reiknið með að greiða til áfram.
2.	Núverandi inneign	Núverandi inneign í séreignarsjóði eða á lífeyrissparnaðarreikningi.
3.	Laun	Laun sem lífeyrissparnaður er greiddur af.
4.	Iðgjald sem hlutfall af launum	Hér á að færa iðgjald samtals, þ.e. bæði eigið framlag og móttframlag launagreiðanda.
5.	Inneign í starfslok	Þessar upplýsingar færðu hjá vörsluaðilanum en í mörgum tilvikum getur þú reiknað þetta út á vefsíðu vörsluaðila eða fjármálafyrirtækis. Mælt er með að reiknað sé með hóflegri ávöxtun, eða 3,5% til 4,5% raunávöxtun.
6.	Mánaðarlegar tekjur fyrir skatta í starfslok	Útreiknaðar tekjur af inneign í starfslok miðað við mismunandi úttektartíma.

Tilgangurinn með töflu 2.2 á eyðublaði 2 er að safna saman upplýsingum um aðrar eignir og annan eftirlaunasparnað og áætla verðmæti þeirra í starfslok. Hér eru færðar inn allar aðrar eignir og annar sparnaður sem ætlunin er að nota til að auka tekjur í starfslok:

1.	Ávöxtunarleið	Ávöxtunarleið sem valin hefur verið fyrir annan sparnað. Annar sparnaður getur t.d. verið á innlánsreikningi í banka, í hlutdeildarskírteini í verðbréfasjóði, skuldabréfum eða hlutabréfum eða í söfnunartryggingu hjá líftryggingafélagi. Hér má einnig telja upp aðrar eignir sem reiknað er með að selja síðar á ævinni til að auka tekjur í starfslok.
2.	Núverandi inneign	Verðmæti sparnaðar nú eða þegar úttekt er gerð.
3.	Viðbótarsparnaður	Áætlaður viðbótarsparnaður á starfsævinni. Getur verið hvort heldur sem er reglulegur eða óreglulegur sparnaður.
4.	Inneign í starfslok	Útreiknað verðmæti annars sparnaðar í starfslok. Þetta getur þú reiknað út á vefsíðum flestra fjármálafyrirtækja en annars skaltu leita til ráðgjafa um aðstoð við útreikninginn. Mælt er með að reiknað sé með hóflegri ávöxtun eða 3,5% til 4,5% raunávöxtun. Þar sem greiddur er fjármagnstekjuskattur af vaxtatekjum þarf að taka tillit til hans við útreikningana.
5.	Mánaðarlegar tekjur eftir skatta í starfslok	Útreiknaðar tekjur af inneign í starfslok miðað við mismunandi úttektartíma. Annar sparnaður er lagður fyrir af launum eftir skatta og því er ekki greiddur tekjuskattur af útborgunum í starfslok.

Þegar þessar upplýsingar liggja fyrir er hægt að sjá í hvað stefnir með eftirlaun í starfslok miðað við núverandi eignir og áunnin réttindi og óbreyttar forsendur um áframhaldandi greiðslur í lífeyrissjóð og viðbótarsparnað. Hver og einn verður síðan að gera upp við sig hvort væntanleg eftirlaun séu ásættanleg eða ekki. Í næsta kafla verður fjallað um það að hvaða eftirlaunum sé eðlilegt að stefna og um leiðir til að ná settum markmiðum um tekjur í starfslok.

4. spurning

Veist þú hvaða örorkulífeyri þú átt rétt á ef þú þyrftir að hætta að vinna vegna veikinda eða slyss?

Hluti af góðri fjármálastjórn er að velta fyrir sér fjárhagslegri afkomu ef launatekjur falla niður vegna veikinda eða slyss. Það er mikilvægt að átta sig á því hvaða bótum maður á rétt á og hvort þær dugi til að framfleyta fjölskyldunni og greiða afborganir af lánum. Hvernig er hægt að verjast tekjumissi í slíkum tilvikum? Fyrsta skrefið er að meta núverandi réttindi en flestir launþegar eiga örorkulífeyrisréttindi í lífeyrissjóðum og sumir hafa auk þess bætt við sig viðbótarörorkutryggingum frá tryggingafélögum.

Örorkulífeyrstrygging lífeyrissjóða

Örorkulífeyrstrygging lífeyrissjóða er mjög verðmæt fyrir sjóðfélaga og fjölskyldur þeirra. Því miður koma upplýsingar um hana ekki skýrt fram á yfirlitum frá lífeyrissjóðum en oftast má álykta hver réttindin eru út frá upplýsingum um ellilífeyrisréttindi.

Á yfirlitum koma yfirleitt fram upplýsingar um áunnin ellilífeyrisréttindi en þau eru einnig áunnin örorkulífeyrisréttindi. Hjá mörgum sjóðum kemur einnig fram hver ellilífeyrir verður miðað við áframhaldandi greiðslur til starfsloka. Er þá oftast miðað við sömu greiðslu og greidd var síðast í sjóðinn eða síðustu mánaðarlaun. Við framreikning á örorkulífeyrisréttindum er hins vegar oftast miðað við meðalgreiðslur í sjóðinn næstu þrjú almanaksár fyrir orkutapið og margir lífeyrissjóðir nota svokallaða 30 ára reglu (sjá 2. kafla) við framreikning á örorkulífeyrisréttindum. Framreiknuð ellilífeyrisréttindi á yfirlitum eru því sennilega heldur meiri en örorkulífeyrisréttindi og getur munurinn verið 5% til 10% af launum (jafnvel meiri ef laun hafa hækkað verulega á síðustu misserum).

Sjóðfélagar sem eru að yfirfara tryggingamál sín gerðu rétt í því að hafa samband við lífeyrissjóðinn sinn og leita eftir nánari upplýsingum um örorkulífeyrisréttindi (og önnur tryggingaréttindi) hjá sjóðnum. Einnig má benda á að á heimasíðum margra sjóða eru reiknivélar þar sem hægt er að slá inn upplýsingar um áunnin réttindi og reikna dæmi um framreiknuð réttindi.

Á [eyðublaði 3](#) er að finna töflu sem hægt er að nota til að safna upplýsingum um áunnin og framreiknuð örorkuréttindi í lífeyrissjóðum ef sjóðfélagi verður 100% öryrki. Fyrst er gerður listi yfir alla lífeyrissjóði sem greitt hefur verið í og síðan er safnað upplýsingum frá hverjum þeirra um eftirfarandi atriði:

Lífeyrissjóðir sem greitt hefur verið í og reiknað er með að greiða í áfram.

1.	Lífeyrissjóður	Lífeyrissjóðir sem þú og maki þinn hafið greitt til og eigið réttindi hjá og lífeyrissjóðir sem þið greiðið í núna og reiknið með að greiða í til starfsloka.
----	----------------	---

Upplýsingar um þegar áunnin örorkulífeyrisréttindi.

2.	Neðri mörk örorku	Hvað þarf metin örorka að vera minnst til þess að réttur á örorkulífeyri stofnist? Hjá flestum lífeyrissjóðum þarf örorkan að vera metin 40–50%.
3.	Mat á örorku eftir þrjú ár	Fyrsta mat á örorku miðast yfirleitt við hæfi sjóðfélaga til að gegna því starfi sem hann var í við orkutap en hjá mörgum sjóðum er síðan miðað við hæfi sjóðfélaga til að vinna almenn störf eftir þrjú ár. Skrifid A ef miðað er við almenn störf en F ef miðað er við fyrra starf sjóðfélaga. Þetta atriði getur skipt verulegu máli ef sjóðfélagi er í sérhæfðu starfi og hefur háar tekjur. Ef lífeyrissjóður miðar við almenn störf eftir þrjú ár hefur hann ríkari þörf fyrir viðbótartryggingar en ella.
4.	Áunnin örorkulífeyrisréttindi	Áunnin örorkulífeyrisréttindi sýnd sem mánaðarlegar örorkulífeyrisgreiðslur ef starfsorka skerðist um 100% og sjóðfélagi verður fyrir sannanlegum tekjumissi. Ef örorka er metin minni en 100% lækka örorkugreiðslur hlutfallslega niður að neðri mörkum örorku en fyrir neðan þau mörk falla þær niður.

Upplýsingar til að meta viðbótarörorkulífeyrisréttindi m.v. áframhaldandi greiðslur.

5.	Réttur til framreiknings	Spyrðu hvort þú eigir rétt á framreikningi réttinda og fáðu upplýsingar um hver þau eru miðað við meðalgreiðslur í sjóðinn undanfarið eða núverandi laun. Fáðu jafnframt upplýsingar um hvernig réttur til framreiknings stofnast. Merktu við já ef þú átt rétt á framreikningi réttinda, annars nei.
6.	Laun	Laun sem framreikningur byggist á.
7.	Framreiknuð réttindi	Réttindi sem bætast við áunnin réttindi ef sjóðfélagi verður öryrki.
8.	Örorkulífeyrir samtals	Örorkulífeyrir samtals (áunnin og framreiknuð réttindi lögð saman).

Til viðbótar við örorkulífeyri greiða flestir lífeyrissjóðir barnalífeyri með börnum örorkulífeyrisþega sem öðlast hefur rétt til framreiknings. Börn og kjörbörn örorkulífeyrisþega eiga rétt á mánaðarlegum barnalífeyri ef börnin eru fædd eða ættleidd fyrir orkutap og allt að 12 mánuðum eftir orkutapið. Litið er á stjúpbörn og fósturbörn sem börn sjóðfélagans enda hafi hann framfært þau um árabíl. Ef örorka er metin lægri en 100% þá er barnalífeyrir hlutfallslega lægri. Hjá mörgum lífeyrissjóðum er greiðsla barnalífeyris bundin því skilyrði að sjóðfélaginn hafi síðast greitt til hans fyrir örorku. Þetta ákvæði þýðir að flestir sjóðfélagar eiga barnalífeyrisrétt hjá einum lífeyrissjóði.

Barnalífeyrir er yfirleitt föst fjárhæð og óháð áunnum ellilífeyrisréttindum. Fjárhæðin er tilgreind í samþykktum lífeyrissjóða og skal ekki vera lægri en kemur fram

Upplýsingar um örorku-, maka- og barnalífeyrisréttindi hjá 20 stærstu sjóðunum í árslok 2002

Lífeyrissjóður	30 ára regla (við útreikning örorkulífeyris) Já/Nei	Neðri mörk örorku (lágmarksörorka til að fá örorkulífeyri)	Mat á örorku eftir 3 ár A eða F (almenn störf eða fyrri starf)	Fjárhæð makalífeyris (% af örorkulífeyrisréttindum)	Greiðslutími fulls makalífeyris (lágmarks greiðslutími)	Aldur barns (þegar barnalífeyrir fellur niður)	Framreikningur örorkulífeyris (til hvaða aldurs)
Lífeyrissjóður starfsmanna ríkisins							
A-deild	Nei	40%	A/eftir 5 ár	50%	3 ár + 2 ár að hálfu	22	65
B-deild	Nei	10%	F	50%	Ævilangt	18	
Lífeyrissjóður verslunarmanna	Já	50%	A	60%	3 ár (1)	20	67
Lífeyrissjóðurinn Framsýn	Já	50%	A	50%	3 ár + 2 ár að hálfu (2)	18	67
Lífeyrissjóður sjómanna	Já	40%	A	53%	3 ár (3)	18	60
Sameinaði lífeyrissjóðurinn							
Aldurstengt réttindakerfi	Já	50%	A	60%	3 ár + 2 ár að hálfu (3)	18	67
Stigakerfi	Já	50%	A	60%	3 ár + 2 ár að hálfu (3)	18	67
Lífeyrissjóður Norðurlands	Já	50%	A	50%	3 ár + 2 ár að hálfu (4)	18	65
Söfnunarsjóður lífeyrisréttinda	Já	50%	A/eftir 5 ár	50%	2 ár (3)	19	67
Lífeyrissjóður bankamanna							
Hlutfallsdeild	Nei	10%	A	50%	Ævilangt	20	65
Stigadeild	Já	40%	F	56,25%	2 ár	20	67
Frjálsi lífeyrissjóðurinn	Nei	50%	A/eftir 2 ár	50%	2 ár	18	65
Almenn lífeyrissjóðurinn	Nei	50%	A	50%	2 ár + 1 ár að hálfu	18	65
Lífeyrissjóðurinn Lífiðn	Nei	40%	A	50%	3 ár + 2 ár að hálfu (5)	19	67
Samvinnulífeyrissjóðurinn							
Stigakerfi	Já	50%	A	60%	2 ár (1)	18	65
Aldurstengt réttindakerfi	Já	50%	A	50%	2 ár	18	67
Lífeyrissjóður Austurlands	Já	50%	A	50%	3 ár + 2 ár að hálfu (6)	18	65
Lífeyrissjóður lækna	Nei	40%	F	60%	Ævilangt	20	67
Lífeyrissjóður Vestfirðinga	Já	50%	A	50%	3 ár + 2 ár að hálfu (7)	18	65
Lífeyrissjóður verkfræðinga	Nei	40%	F	60%	2 ár (8)	19	67
Lífeyrissjóður Suðurnesja	Já	50%	A	50%	4 ár + 4 ár að hálfu (4)	18	67
Lífeyrissjóður bænda	Já	50%	A	50%	2 ár (3)	18	67
Lífeyrissjóður Vestmannaeyja	Já	50%	A	50%	4 ár + 3 ár að hálfu (9)	18	65
Lífeyrissjóður hjúkunarfræðinga	Nei	10%	F	50%	Ævilangt	18	

(1) ævilangur makalífeyrir ef maki er fæddur fyrir 1945 en fjárhæð er breytileg eftir aldri.

(2) makalífeyrisgreiðslur hefjast á ný þegar makinn nær 67 ára aldri og greiðast í ákveðinn tíma samkvæmt samþykktum.

(3) lengsti greiðslutími er ævilangur makalífeyrir samkvæmt ákveðnum skilyrðum.

(4) hafi eftirlifandi maki náð 50 ára aldri við fráfall sjóðfélaga á hann rétt á makalífeyri til 67 ára aldurs. Ef maki er öryrki þegar sjóðfélagi fellur frá er makalífeyrir greiddur til æviloka.

(5) frá 67 ára aldri er greiddur ævilangur makalífeyrir sem nemur 25% af áunnum ellilífeyrisréttindum.

(6) ævilangur makalífeyrir ef maki er fæddur fyrir 1955 en fjárhæð er breytileg eftir aldri.

(7) ævilangur makalífeyrir ef maki er fæddur fyrir 1965 en fjárhæð er breytileg eftir aldri.

(8) frá 67 ára aldri er greiddur ævilangur makalífeyrir sem nemur 60% af áunnum ellilífeyrisréttindum.

(9) hafi eftirlifandi maki náð 50 ára aldri við fráfall sjóðfélaga á hann rétt á 50% makalífeyri til 65 ára aldurs.

Upplýsingar eru fengnar á vefsíðum sjóðanna og voru staðfestar af forráðamönnum þeirra. Einstaklingum sem eru að leita að upplýsingum um réttindi í tilteknum sjóðum er engu að síður ráðlagt að hafa samband við viðkomandi sjóði og fá upplýsingarnar beint þaðan.

Tafla 4.2

Í lífeyrissjóðalögunum nr. 129 frá 1997 en samkvæmt þeim skal barnalífeyrir vera að lágmarki 7.300 kr. á mánuði miðað við verðlag í janúar 2004. Það er ekki algilt að barnalífeyrir sé föst fjárhæð og óháð ellilífeyrisréttindum. Til eru lífeyrissjóðir þar sem barnalífeyrir er hlutfall af makalífeyri en þó aldrei lægri en það lágmark sem tilgreint er í lögum.

Barnalífeyrir er greiddur til 18 ára aldurs hjá flestum lífeyrissjóðum en nokkrir greiða barnalífeyri lengur eða til 20 eða 22 ára aldurs.

Á eyðublað 4 er hægt að safna upplýsingum um barnalífeyrisrétt hjá lífeyrissjóðum:

1.	Lífeyrissjóður	Lífeyrissjóður sem myndi greiða barnalífeyri við örorku.
2.	Fjárhæð barnalífeyris	Fjárhæð barnalífeyris.
3.	Greiðslutími	Greiðslutími eða aldur barns þegar barnalífeyrir fellur niður.

Yfirleitt mæla tryggingaráðgjafar með því að örorkulífeyrisgreiðslur tryggi sjóðfélögum 60% til 70% af þeim launum sem þeir höfðu fyrir tekjuskerðingu. Sjálfsgagt kann einhver að spyrja hvaðan sú viðmiðun sé fengin og af hverju einstaklingur ætti að setta sig við lægri tekjur eftir veikindi eða slys en hann hafði í laun áður. Mætti ekki frekar færa rök fyrir því að sem öryrki þyrfti hann að hafa hærri tekjur? Til dæmis gæti örorkan kallað á sértækar lausnir eins og sérútbúinn bíl eða heimilisaðstoð. Um þessi álitamál verður fjallað í næsta kafla en benda má á að örorkulífeyrir lífeyrissjóða er greiddur til viðmiðunaraldurs en eftir það breytist hann í ellilífeyri. Lífeyrisþegar þurfa því ekki að greiða 4% af launum sínum í lífeyrissjóð líkt og launþegar. Eins er þess að gæta að tilgangur trygginga er að verja einstaklinga fyrir tekjumissi en ekki að gera þá betur setta en áður. Bætur eru alltaf nokkru lægri en tekjurnar til þess að það sé hvetjandi að fara aftur út á vinnumarkaðinn. Hvað sem öðru líður er skynsamlegt að treysta ekki eingöngu á örorkutryggingar lífeyrissjóða heldur bæta við sig viðbótarörorkutryggingum til skemmri og lengri tíma.

Viðbótarörorkutryggingar

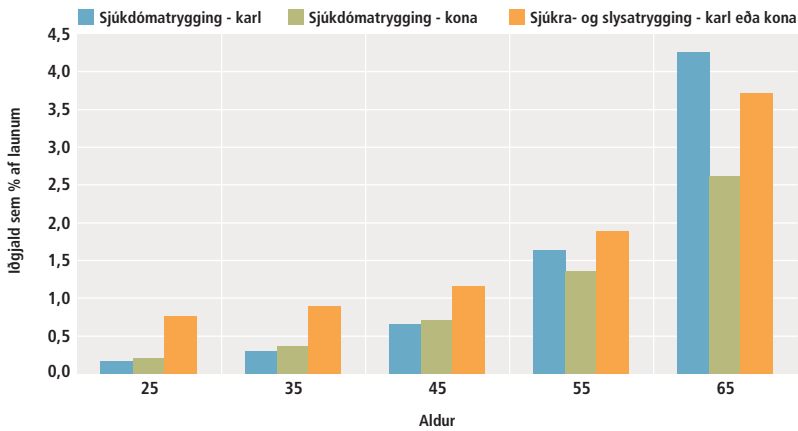
Hægt er að kaupa ýmsar viðbótarörorkutryggingar hjá tryggingafélögum. Sumar tryggingar greiða bætur ef sá tryggði fær tiltekna sjúkdóma, aðrar ef hann er metinn öryrki yfir ákveðnum mörkum og sumar bæta við því skilyrði að viðkomandi verði fyrir sannanlegum tekjumissi af völdum örorkunnar. Tryggingar eru einnig mismunandi að því leyti að sumar greiða bætur með einni greiðslu sem er skattfrjáls og aðrar með mánaðarlegum greiðslum. Mánaðarlegar bætur eru skattlagðar eins og aðrar launatekjur. Nokkrar gerðir heilsutrygginga bjóðast hér á landi, svo sem:

- a) Sjúkra- og slysatryggingar.
- b) Sjúkdómatrygging.
- c) Afkomutrygging.

a) Sjúkra- og slysatrygging veitir vernd vegna hugsanlegrar örorku af völdum slysa og sjúkdóma. Sá sem hefur slíka tryggingu fær greiddar eingreiðslubætur vegna

Hvað kosta sjúkdóma- og sjúkra- og slysatryggingar?

Kostnaður sem % af launum við að tryggja ein árslaun í eingreiðslubætur við greiningu á sjúkdómi eða við 100% örorku vegna sjúkdóms eða slyss

Mynd 4.1 Myndin sýnir dæmi um kostnað við sjúkdómatryggingu og sjúkra- og slysatryggingu. Síndur er kostnaður við tryggingar sem tryggja eingreiðslu sem nemur einum árslaunum hins vátryggða. Sjúkra- og slysatryggingin greiðir auk þess dagpeninga sem nema 1% af árslaunum á viku fyrstu tvö árin eftir starfsorkumissi. Iðgjald sjúkdómatryggingar er reiknað eftir aldri, kyni og því hvort aðili reykir eða ekki. Iðgjald sjúkra- og slysatryggingar er reiknað út frá aldri og starfsáhættu. Hér er iðgjaldið reiknað miðað við reyklaust fólk í lægsta áhættuflokki og sett fram sem hlutfall af launum hins tryggða.

varanlegrar örorku eða vikulegar bætur í eitt til þrjú ár vegna tímabundinnar örorku (dagpeningar). Í sumum tilvikum er hægt að kaupa sjúkra- og slysatryggingu sem innifelur einnig dánarbætur vegna slyss. Örorkubætur eru greiddar að fullu við 100% örorku en hlutfallslega við minni örorku. Skilmálar eru breytilegir milli félaga en algengt er að bætur vegna slysa séu greiddar ef örorka er metin a.m.k. 10% og bætur vegna sjúkdóma ef örorka er metin 25% eða meiri.

Sjúkra- og slysatrygging er sérstaklega góð viðbót við örorkutryggingu lífeyrisjóða vegna þess að þegar einstaklingur er metinn varanlegur öryrki eru greiddar eingreiðslubætur sem nýtast vel til að aðlagast nýjum aðstæðum, t.d. ef einstaklingur þarf að láta breyta bíl eða gera breytingar heima hjá sér. Sjúkra- og slysatryggingin er einnig góð til að verja sig fyrir tímabundnu tekjutapi og hentar alveg sérstaklega fyrir þá sem ekki greiða í stéttarfélög og hafa því ekki aðgang að sjúkrasjóðum.

Hjá sumum tryggingafélögum er hægt að kaupa slysatryggingu og/eða sjúkra-tryggingu eingöngu.

b) Sjúkdómatrygging tryggir eingreiðslu til sjóðfélaga eða fjölskyldu hans ef sjóðfélaginn veikist og greinist með ákveðna sjúkdóma. Í stórum dráttum heyra eftirfarandi sjúkdómar eða aðgerðir undir sjúkdómatryggingu:

- Hjartaáfall/kransæðastífla
- Kransæðaskurðaðgerð
- Aðgerð á hjartaloku
- Skurðaðgerð á ósæð/meginslagæð
- Heilaáfall/slag
- Krabbamein
- Góðkynja heilaæxli
- MS/heila- og mænusigg
- MND (hreyfitaugungahrörnun)
- Meiriháttar líffæraflutningar
- Nýrnabilun
- Alzheimer sjúkdómur
- Parkinsons-veiki
- Alvarleg brunasár
- Útlimamissir
- Blinda

Sjúkdómatryggingin nær yfirleitt einnig til barna, fósturbarna og stjúpbarna rétt-hafa. Greiddar eru bætur fyrir tiltekna sjúkdóma/aðgerðir á börnum undir 18 ára aldri. Skilmálar sjúkdómatrygginga eru mismunandi milli félaga, bæði hvað varðar fyrir hvaða sjúkdóma eru greiddar bætur og takmarkanir á bótaskyldu.

c) Afkomutrygging tryggir mánaðarlegar tekjur til 60 ára eða 65 ára aldurs ef starfsorka skerðist um 40% eða meira af völdum sjúkdóms eða slyss og réttthafi verður fyrir launaskerðingu af þeim sökum. Afkomutryggingin er sérstaklega hentug til að bæta við örorkulífeyrisréttindi í lífeyrissjóðum því tryggingin er langtímatrygging og í eðli sínu svipuð og örorkulífeyristrygging lífeyrissjóða. Hún hentar því vel til að auka tryggingaverndina til langs tíma. Afkomutryggingin gagnast alveg sérstaklega þeim sem eru að hefja störf á vinnumarkaði því það tekur full þrjú ár að ávinna sér rétt á fullum örorkulífeyrisréttindum í lífeyrissjóðum, þ.e. rétt á framreikningi.

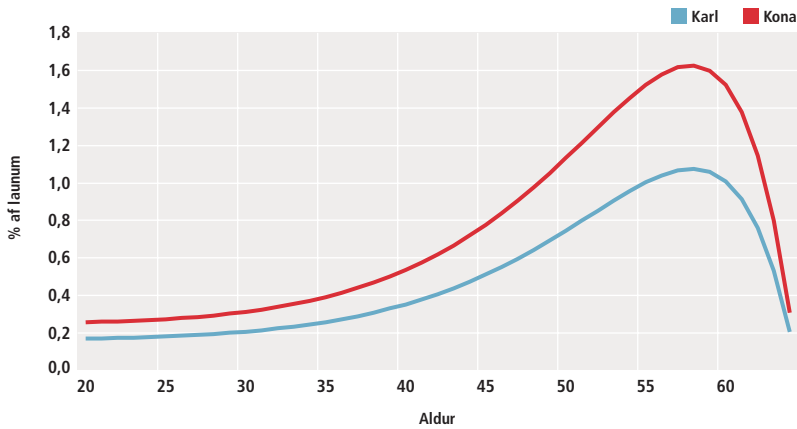
Eyðublað 4.2 er ætlað til að safna saman upplýsingum um viðbótarörorkutryggingar hjá tryggingafélögum ef einstaklingur verður óvinnufær vegna örorku af völdum sjúkdóms eða slyss. Á blaðið er fært hvaða tryggingar viðkomandi hefur keypt (eða nýtur með öðrum hætti, til dæmis ef hann er tryggður með hóptryggingu samkvæmt kjara- eða ráðningarsamningi). Síðan eru færðar inn upplýsingar um það hvenær bótaréttur skapast og hvaða bætur eru greiddar og með hvaða hætti.

1.	Heiti tryggingar	Hvað heitir tryggingin sem þú kaupir?
2.	Tryggingafélag	Tryggingafélag sem þú kaupir tryggingu af.
3.	Bótaskylda	Hvað bætir tryggingin? Hvaða skilyrði þarf að uppfylla til þess að bætur séu greiddar? Merkið við ef trygging greiðir bætur vegna örorku, tekjutaps eða sjúkdóma.
4.	Bætur	Fyllið inn hvaða bætur eru greiddar og hvort þær eru greiddar með eingreiðslu eða mánaðarlegum bótum eða e.t.v. hvoru tveggja. Bótatími segir til um hversu lengi mánaðarlegar bætur eru greiddar og biðtími segir til um hvenær greiðslur hefjast eftir að bótaréttur stofnast.

Til viðbótar þessum upplýsingum er rétt að leggja áherslu á skilmála trygginganna sem eru grundvöllur allra trygginga. Allir sem eru að íhuga að kaupa tryggingar ættu

Hvað kostar afkomutrygging?

Kostnaður sem % af launum við að tryggja 20% af launum í örorkubætur til 65 ára aldurs

Mynd 4.2 Myndin sýnir dæmi um kostnað við afkomutryggingu sem greiðir 20% af launum hins tryggða til 65 ára aldurs ef hann verður 100% öryrki og verður fyrir sannanlegum tekjumissi. Kostnaðurinn er sýndur sem hlutfall af launum hins tryggða. Iðgjaldið er reiknað út frá aldri, starfsáhættu og kyni. Miðað er við lægsta áhættuflokk. Iðgjaldið fer hækkandi með aldrinum en þegar vátryggður nálgast sextugt lækkar það aftur.

að lesa skilmála þeirra vandlega yfir áður en þær eru keyptar og hika ekki við að spyrja starfsfólk tryggingafélaganna um skilmálana ef eitthvað er óljóst. Eftir að trygging hefur verið tekin er rétt að geyma skilmálana og yfirfara þá með reglulegu millibili.

Hér fyrir neðan eru talin upp nokkur atriði í vátryggingaskilmálum sem einstaklingar ættu að skoða sérstaklega áður en trygging er keypt og rifja reglulega upp eftir að trygging hefur verið keypt.

- Vátryggingarvið. Í skilmálunum er yfirleitt að finna nákvæma skilgreiningu á því hvenær bótaréttur stofnast og hvenær bætur eru greiddar. Í öllum skilmálum eru einnig talin upp atriði sem takmarka bótaskyldu tryggingafélags og er afar mikilvægt að vera upplýstur um þau.
- Hvar gildir tryggingin? Í skilmálunum kemur fram hvort tryggingin gildir eingöngu á Íslandi eða hvar sem er í heiminum. Þetta atriði skiptir t.d. miklu máli fyrir þá sem ferðast mikið því ef trygging gildir ekki erlendis þarf að gera sérstakar ráðstafanir áður en lagt er í langferð.
- Upplýsingaskylda. Vátryggingartaka er skylt að veita tryggingafélagi upplýsingar sem skipta máli við töku tryggingarinnar. Trygging er ógild ef vátryggður skýrir ranglega frá atvikum eða leynir upplýsingum sem skipta máli.

- Áhættubreyting. Allar breytingar á starfi váttryggðs sem hafa áhrif á áhættu tryggingafélags skal tilkynna félaginu svo það geti tekið afstöðu til þess hvort tryggingin skuli gilda áfram og hvort iðgjaldið eigi að vera óbreytt.
- Iðgjaldagreiðslur, gildistími, endurnýjun og uppsögn. Í skilmálum koma fram upplýsingar um það hvenær á að greiða iðgjöldin og hvenær ábyrgð tryggingafélags fellur niður vegna greiðslufalls. Það er afar mikilvægt að vera með þetta á hreinu og gæta þess að greiða tryggingaiðgjöldin á réttum tíma því enginn vill lenda í því að trygging sé ekki í gildi þegar á reynir vegna þess að iðgjald hefur ekki verið greitt á réttum tíma.
- Gildistími tryggingar. Í skilmálum koma fram upplýsingar um það hvar sé hægt að sjá gildistíma tryggingar. Yfirleitt koma þessar upplýsingar fram á váttryggingarskírteini eða á endurnýjunarkvittunum.
- Vísitöluákvæði. Í skilmálum eru yfirleitt ákvæði um vísitöluþingingu bóta og iðgjalds. Það er mikilvægt að gefa þessu atriði gaum og fylgjast með því hvort bætur eru verðtryggðar eða ekki.

Með því að safna saman upplýsingum um viðbótartryggingar og fylla út eyðublað 4.2 ætti að vera auðvelt að meta hvernig maður er settur við starfsorkumissi. Mikilvægt er að gera strax ráðstafanir ef viðbótartryggingarnar virðast ekki vera nægjanlegar. Það er ekki eftir neinu að bíða því enginn veit hvenær slys eða sjúkdóma ber að höndum. Viðbótartryggingar eru einmitt dæmi um hluti sem margir hafa lengi haft í huga en ekki komið í verk af einhverjum ástæðum. Þeir sem að athuguðu máli telja sig ekki nægilega tryggðá gagnvart ófyrirséðum tekjumissi ættu að hefjast handa strax. Upplýsingar um velflestar, ef ekki allar tryggingar, eru á vefnum og þar eru líka upplýsingar um hvað þarf að gera til að verða sér úti um þær. Í næsta kafla er ráðgjöf um þær tryggingar sem hægt er að mæla með að einstaklingar bæti við sig.

5. spurning

Veist þú hvaða lífeyrir yrði greiddur til þinna nánustu ef þú féllir óvænt frá?

Hvort sem okkur líkar betur eða verr er það staðreynd að einhvern tíma mun hver maður deyja. Allir reyna að fá sem mest út úr lífinu og skipuleggja ævina til þess að svo megi verða. Hluti af lífshamingjunni felst í því að eignast fjölskyldu og tryggja afkomu hennar. Hver og einn verður að gera ráð fyrir þeim möguleika að falla frá fyrir aldur fram og hugsa um afkomu þeirra sem eftir lifa. Það er auðvitað aldrei skemmtilegt að hugsa um sitt eigið andlát en það er góð tilfinning að vita að fjármál fjölskyldunnar verða í lagi þótt fyrirvinna falli frá. Lífeyrissjóðir greiða maka- og barnalífeyri við fráfall sjóðfélaga og líftryggingafélög greiða bætur til réttthafa.

Maka- og barnalífeyrir

Það er eins með upplýsingar um maka- og barnalífeyri og um örorkulífeyri að þessar upplýsingar koma ekki fram á yfirlitum frá lífeyrissjóðum. Það er auðvelt fyrir sjóðfélaga að áætla barnalífeyrinn þar sem hann er yfirleitt föst fjárhæð sem greidd er með hverju barni til 18 ára aldurs, eða þess aldurs sem viðkomandi lífeyrissjóður miðar við.

Öllu erfðara er að fá upplýsingar um makalífeyrisrétt. Yfirleitt er makalífeyrir 50% til 60% af örorkulífeyrisréttindum þannig að ef sjóðfélagi þekkir örorkulífeyrisréttinn sinn þá getur hann áætlað makalífeyrisréttindi út frá því. Best er að hafa samband við lífeyrissjóðinn sinn og leita upplýsinga um þessi atriði. Eins má benda á heimasíður sjóðanna en þar er hægt að fletta upp á samþykktum þeirra og almennum upplýsingasiðum um réttindi sem viðkomandi sjóður veitir.

Eyðublað 5 er til að safna upplýsingum um makalífeyrisgreiðslur til eftirlifandi maka ef sjóðfélagi fellur frá. Þar eru færð inn eftirfarandi atriði:

1.	Lífeyrissjóður	Lífeyrissjóður/ir sem þú hefur greitt í og átt áunnin makalífeyrisréttindi hjá og lífeyrissjóður/ir sem þú greiðir í núna og reiknar með að greiða í til starfsloka.
2.	Áunnin makalífeyrisréttindi	Áunnin makalífeyrisréttindi sýnd sem mánaðarlegar makalífeyrisgreiðslur ef sjóðfélagi fellur frá.
3.	Réttur til framreiknings (já/nei)	Skrifið já ef framreikningsréttur er til staðar, annars nei.
4.	Framreiknuð réttindi	Viðbótarréttindi sem bætast við með framreikningi réttinda ef sjóðfélagi fellur frá.
5.	Makalífeyrir samtals	Áunnin og framreiknuð réttindi samtals.
6.	Greiðslutími	Hversu lengi er makalífeyrir greiddur. Í flestum tilvikum er makalífeyrir greiddur tímabundið en hjá sumum sjóðum er hann greiddur ævilangt eða á meðan eftirlifandi maki lifir. Í þeim tilvikum fellur makalífeyrisréttur niður ef eftirlifandi maki gengur í hjónaband á ný.

Barnalífeyrir er greiddur með börnum látinna sjóðfélaga sem voru virkir greiðendur eða nutu elli- eða örorkulífeyris við andlátið. Barnalífeyrir er greiddur til 18 ára aldurs hjá flestum lífeyrissjóðum en nokkrir greiða barnalífeyri lengur.

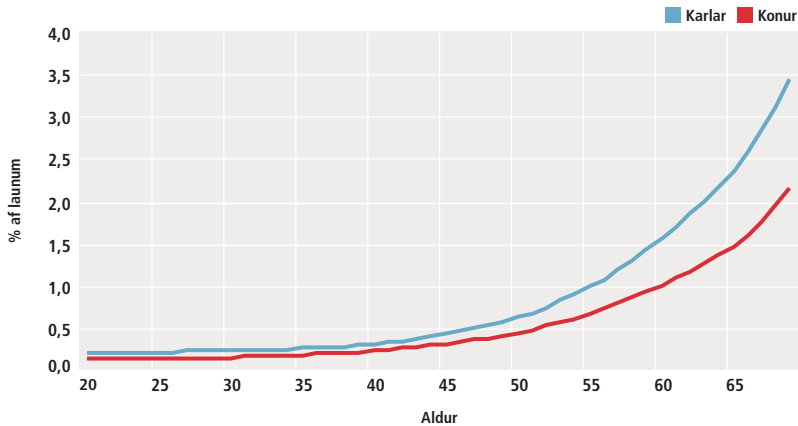
Á eyðublað 6.1 er safnað upplýsingum um barnalífeyrisrétt hjá lífeyrissjóðum við fráfall sjóðfélaga. Hér eru færðar inn eftirtaldar upplýsingar:

1.	Lífeyrissjóður	Lífeyrissjóður sem myndi greiða barnalífeyri við fráfall.
2.	Fjárhæð barnalífeyris	Fjárhæð barnalífeyris.
3.	Greiðslutími	Greiðslutími eða aldur barns þegar barnalífeyrir fellur niður.

Við mat á lífeyrisgreiðslum við fráfall skal einnig taka tillit til inneignar í séreignarsjóði eða á lífeyrissparnaðarreikningi sem erfist við fráfall.

Hvað kostar líftrygging?

Kostnaður sem % af launum við að tryggja ein árslaun

Mynd 4.3 Hér er tekið dæmi um kostnað við líftryggingu sem greiðir dánarbætur sem jafngilda eins árs launum hins tryggða. Iðgjaldið er fyrir reyklaust fólk en það er hærra hjá þeim sem reykja. Myndin sýnir kostnað fyrir lægsta áhættuflokk. Kostnaður er settur fram sem hlutfall af launum. Iðgjaldið er breytilegt eftir kyni og aldri og ræðst af almennum dánarlíkum Íslendinga. Eins og sjá má hækka iðgjaldið verulega eftir fimmtugt.

Mörgum finnst maka- og barnalífeyrisréttindi duga skammt til að milda fjárhagslegt áfall þegar annað hjóna fellur frá. Auk þess hefur verið bent á að ef bæði hjón falla frá í einu þá sitji börnin eftir nánast réttindalaus því þá falla makalífeyrisréttindin niður. Af þessum ástæðum kaupa margir líftryggingu sem er greidd út í einu lagi beint til erfingja.

Líftryggingar

Sífelld fleiri einstaklingar kaupa líftryggingar til að tryggja sínum nánustu tryggingabætur við fráfall. Flestir kaupa líftryggingar sjálfir en einnig eru dæmi þess að fólk njóti hóplíftrygginga samkvæmt kjara- eða ráðningarsamningum. Líftrygging er greidd út hvort sem dánarorsök er slys eða sjúkdómur. Líftryggingabætur eru greiddar út í einu lagi og eru skattfrjálsar. Bætur eru greiddar þeim sem hinn tryggði skráir sem rétthafa bótanna. Líftryggingar einstaklinga gilda til 70 ára aldurs líftryggðs. Það þýðir að líftryggingafélag getur ekki fellt líftryggingu úr gildi eða hækkað iðgjald vegna breytinga á heilsufari á tryggingatímanum svo framfarlega sem réttar upplýsingar hafa verið gefnar þegar tryggingin var keypt og iðgjöld hafa verið greidd á réttum tíma.

Á eyðublað 6.2 er safnað saman upplýsingum um líftryggingar til þess að meta afkomu fjölskyldunnar við fráfall sjóðfélaga. Upplýsingar um tryggingarnar eru á

tryggingaskírteinum og í kjara- eða ráðningarsamningum njóti einstaklingur tryggingaverndar með þeim hætti. Hér á að færa upplýsingar um líftryggingar sem eru í gildi fyrir einstakling og maka.

1.	Líftryggingafélag	Hjá hvaða líftryggingafélagi er trygging keypt?
2.	Líftryggingarbætur	Gætið sérstaklega að því hvort fjárhæðin er verðtryggð eða ekki.
3.	Rétthafar	Bætur líftrygginga eru greiddar þeim sem einstaklingur skráir sem rétthafa bótanna hjá viðkomandi tryggingafélagi.

Lokað vegna birgðatalningar

Flest verslunarfyrirtæki loka að minnsta kosti einu sinni á ári vegna birgðatalningar. Þá eru allar vörur fyrirtækjanna taldar og er það liður í því að meta afkomu og fjárhagslega stöðu fyrirtækjanna. Birgðatalning er eitt af mikilvægum verkefnum í uppgjörum fyrirtækja.

Einu sinni á ári þurfa allir fjárráða einstaklingar að skila inn skattskýrslu til skattstjóra. Á skattskýrslum eru upplýsingar um tekjur á síðasta almanaksári og eignir og skuldir í árslok. Skattskýrslurnar eru grundvöllur skattgreiðslna einstaklinga auk þess sem þær eru mikilvæg heimild um afkomu og fjárhagslega stöðu. Það færist til dæmis í vöxt að óskað sé eftir því að skattskýrslur fylgi með þegar sótt er um lán.

Hér að framan hefur verið farið yfir fimm spurningar sem hver og einn þarf að spyrja sig til þess að meta núverandi lífeyrisréttindi og væntanleg eftirlaun miðað við núverandi sparnað og greiðslur í lífeyrissjóð. Mat á núverandi stöðu er fyrsta skrefið í áttina að því að setja sér markmið um tekjur í starfslok og gera áætlun til þess að ná þeim. Með þessar upplýsingar í höndunum erum við tilbúin til að stíga næsta skref í átt að markvissri uppbyggingu eftirlaunasparnaðar. Í næsta kafla verður fjallað um nauðsyn þess að setja sér raunhæf markmið um tekjur á eftirlaunaárunum og um leiðir til að ná þeim. Þar verða einnig ráðleggingar varðandi það hvernig hægt er að tryggja fjárhagslegt öryggi á starfsævinni með persónutryggingum.

Á sama hátt og fyrirtæki telja birgðir sínar einu sinni á ári og einstaklingar taka saman skýrslu um eignir sínar og skuldir fyrir skattayfirvöld ætti að vera sjálfsagt mál að yfirfara verðmætustu eign sína einu sinni á ári. Við þá skoðun þarf að spyrja sömu spurninga og lagðar voru fyrir í þessum kafla. Til viðbótar þarf að skoða hvort lífeyrisréttindi og eftirlaunasparnaður hafi aukist í samræmi við áætlun og hvort þörf sé á að endurskoða áætlunina og auka eða minnka reglulegan sparnað. Það er góð regla að taka frá tíma til að skoða stöðuna í áunnum lífeyrisréttindum, viðbótarsparnaði og persónutryggingum einu sinni á ári.

Á meðan á því stendur getur maður sagt að það sé lokað vegna birgðatalningar.